

Otthoni tanulási szokások és módszerek vizsgálata középiskolai tanulóknál

KECSKEMÉTI JUDIT

kmetijudit@gmail.com

Lázár Vilmos Általános Iskola, Budapest

Kulcsszavak: empirikus kutatás, házi feladat, motiváció, otthoni tanulás, stratégiák, tanulási szokások

Bevezetés

Napjainkban folyamatosan felértékelődik a tanulás szerepe, hisz a mindennapi élet társadalmi és gazdasági változásai ezt egyre inkább szükségessé teszik, mivel a munkaerőpiac változó igényeihez folyamatosan alkalmazkodni kell (D. Molnár 2013: 21–38). A tanulás számtalan formáját ismerjük, mely a mozgásos tanulástól a verbális tanulásig különböző módon és intenzitással is végbemehet (Rabi 2008: 9). Ugyanakkor a tanulást kiváltó külső hatások szerint is megkülönböztetünk szociális (társas környezet) és nem szociális (tárgyi, fizikai környezet) típust, melyek eltérő módon hatnak az egyénre (Rabi 2008: 10).

A szakirodalom a tanulás folyamatát elméleti és módszertani keretek között is vizsgálja, mely kifejezetten hasznos lehet a diákok egyéni szükségleteinek feltérképezéséhez (vö.: D. Molnár 2013, N. Kollár–Martonné 2001). A tanulási szokások vizsgálata során körültekintően kell eljárni, hisz a tanulás egy meglehetősen komplex folyamat (Tóthné 2011: 12). Éppen ezért a kutatások többsége kiterjed a tanórai magatartásra, a délutáni időbeosztásra, a tanulási stratégiákra és a testhelyzetre is (Borbély–Botos–Turcsik 2011).

Jelen cikk elsősorban korábbi vizsgálatok eredményeit próbálja meg alátámasztani, valamint egy újabb empirikus kutatás keretében mutatja be a tanulás legfontosabb elemeinek megjelenését otthoni környezetben. Két kérdőív áll a kutatás középpontjában: egyik az otthoni tanulási szokásokra és módszerekre fókuszál (Dr. N. Kollár–Martonné 2001: 64–66), a másik az életmódra (Martonné–N. Kollár 2001: 46–50), s ezek segítségével kíván átfogóbb képet adni a tanulás folyamatának alakulásáról a középiskola 10. évfolyamán.

Kérdőíves vizsgálat célja

A kérdőívet egy gimnáziumi mentorommal, valamint egy neveléstudományban dolgozó egyetemi docens segítségével válogattuk ki. A kutatásnak létezik egy bővebb változata is, melyet nem publikáltam, csak saját célú felhasználása valósult meg.

Jelen kérdőíveket azon célból válogattam ki, hogy az egyik általam tanított tízedikes osztály(ok) (két fél osztály) tanulási szokásait jobban megismerjem, ebből pedig követ-

keztetést vonjak le, ami alapján majd segíteni tudom őket az otthoni és a tanórai munkában egyaránt.

A felmérés célja továbbá, hogy ne kifejezetten az iskolai tanulás nehézségeire fókuszáljon, hanem főként az otthoni tanulásra, s az ott jelen lévő körülmények befolyásoló hatására.

A kérdőíves vizsgálat kérdései, hipotézisei

- 1) A legnehezebbnek ítélt tantárgyak esetében, mely nehézségi faktorokat emelték ki a diákok a leggyakrabban? Igényelnek-e ezen tantárgyak esetében valamilyen segítséget? Ha igen, hogy zajlik a segítségkérés és milyen gyakorisággal? Megállapítható-e különbség a két osztály között valamelyik változó esetén?
- 2) Milyen arányban tervezik meg a diákok előre a tanulásuk következő napjait? Mennyi időt töltenek egy-egy nap tanulással a hétköznapokban? Megfigyelhető-e, hogy hétvégén jobban leterhelik magukat a hétköznapi tanulással szemben? Magyarázható lenne-e ez a szóbeli tanulás módszereinek változékonyságával, vagy a házi feladatok elkészítésének módszereivel?
- 3) Tartanak-e a diákok szünetet, és ha igen, akkor azt pihentető módon használják-e fel?

Feltételezem szerint, a diákok a legnehezebbnek ítélt tantárgyakkal kapcsolatban főként a „Nem értem az anyagot”, illetve a „Nem érdekel” lehetőségeket választották a legnagyobb arányban. Ennek elsődlegesen az lehetett az oka, hogy az életkoruk előrehaladtával folyamatosan csökken az érdeklődésük egyes tantárgyak iránt (vö.: Csapó 2000: 347). A csökkenő motiváció pedig összekapcsolható azzal, hogy ami iránt kevésbé érdeklődnek, azzal kevesebbet foglalkoznak, így automatikusan megértési nehézségekbe ütköznek. Véleményem szerint az általuk legnehezebbnek ítélt tantárgyakkal kapcsolatban igényelnek segítséget heti egyszeri alkalommal legalább, de, ha nem fókuszálnak kellően a megértési nehézségük okára, kevésbé lesz a segítség hatékony, érkezzen az bármilyen forrásból. A legtöbben ugyanakkor csak a pusztá felmondásra hagyatkoznak, s kevesen koncentrálnak a tényanyag átlátására. A két osztály válaszaik tekintetében ezen a téren nem feltételezek különbséget.

A diákok legnagyobb százalékban már előre megtervezik a tanulást, nemcsak egy adott napon belül, de egy hétre is. Ez az eredmény valószínűleg kapcsolatban lesz majd a szóbeli tanulás módszereivel, miszerint a legnagyobb arányban a „Végiggondolom az anyagot”, valamint az „Átolvasom az egész szöveget” válaszlehetőségek lesznek a legnagyobb arányban. A két osztály között azonban ezen a téren különbséget feltételezek. Véleményem szerint az idősebbik osztály tagjaira mindez sokkal inkább jellemző lesz, mint a normál tízedikes osztály tanulóinál. A diákok hétköznapi és hétvégi tanulása között jelentős különbséget nem feltételezek, csupán a fiatalabb korosztály tagjainál lesz tapasztalható eltérés. Ők vélhetően több időt fordítanak a hétvégi, mint a hétköznapi tanulásra. Ugyanakkor feltételezem, hogy a szóbeli tanulás metódusa nem áll majd összhangban a házi feladat elkészítésének módszereivel, mivel véleményem szerint a legtöbben, még mindig először az írásbeli házi feladatot készítik el, s csak ezután foglalkoznak majd a tulajdonképpeni tényanyaggal. Ezt mindkét osztálynál ugyanolyan arányban feltételezem.

Véleményem szerint a diákok csupán fele tart szünetet a tanulás közben. Azok, akik nem élnek ezzel a lehetőséggel, ők vélhetően nehezebben tanulnak, mint azok, akik tarta-

nak valamennyi szünetet. Azon tanulók, akik beiktatnak valamennyi pihenőidőt vélhetően hasznosan töltik el azt, például beszélgetnek, zenét hallgatnak stb.

Vizsgálati személyek

A kérdőívet kitöltő osztály valójában két különböző tantervű, eltérő osztályprofilú személyekből tevődik össze. Az osztály egyik fele egy öt évfolyamos képzésben résztvevő magyar–francia két tanítási nyelvű osztály (1. ábra) 18 fővel (13 lány, 5 fiú), míg az osztály másik fele egy négy évfolyamos (2. ábra) 16 főből (13 fiú, 3 lány) álló informatikus orientációjú osztály. A vizsgálat kitöltése alatt a két osztálylétszám összesen 34 fő volt (3. ábra).

Minta	N	Átlagéletkor
Fiú	5	15,5
Lány	13	16
Összesen	18	15,75

1. ábra
A magyar–francia két tanítási nyelvű osztály adatai

Minta	N	Átlagéletkor
Fiú	13	16,5
Lány	3	15,45
Összesen	16	15,97

2. ábra
Az informatikus orientációjú osztály adatai

Minta	N	Átlagéletkor
Fiú	18	16
Lány	16	15,75
Összesen	34	15,87

3. ábra
A két osztály adatai összevetve

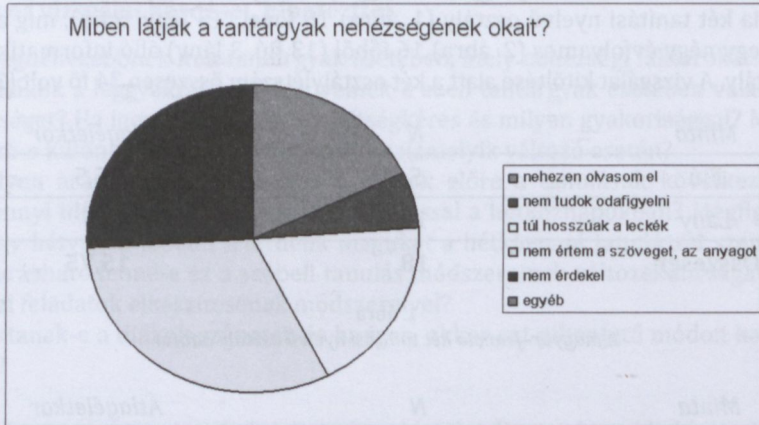
Vizsgálati módszerek

A vizsgálataim során N. Kollár és Martonné (2001: 64–66) *Tanulási szokások és módszerek* (1. melléklet), valamint Martonné és N. Kollár (2001: 46–50) *Életmód* kérdőívének (2. melléklet) részletét használtam fel. Több oka is van annak, hogy nem az egész kérdőívet vettem alapul. Egyrészt a kérdések egy része a mai gyerekek számára már nem, vagy csak nehezen értelmezhető. Másrészt a rendelkezésemre álló időkeret is indokoltá tette, hogy csupán a számomra relevánsnak vélt kérdésekre fókuszáljak. A *Tanulási szokások és módszerek* kérdőív nem tartalmazott nyílt végű kérdést, míg az *Életmódot* vizsgáló kérdőív három kérdése közül kettő is ilyen felépítésű volt.

Kérdőíves vizsgálat eredményei

A vizsgálatok során a következő eredmények születtek:

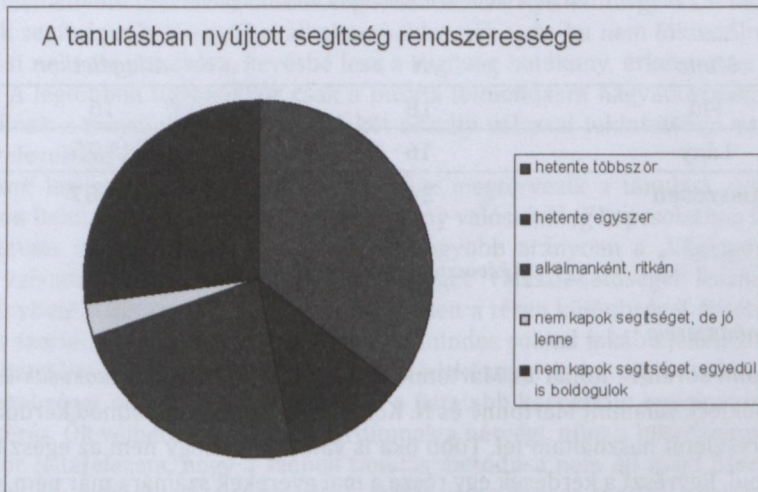
- 1) Az osztály tanulói a legnehezebbnek ítélt tantárgyak esetében azt gondolták, hogy a legnagyobb probléma azzal van, hogy nem értik a tananyagot, illetve, hogy nem is érdekli őket (4. ábra).

4. ábra

Miben látják a tanulók a tantárgyak nehézségének okait?

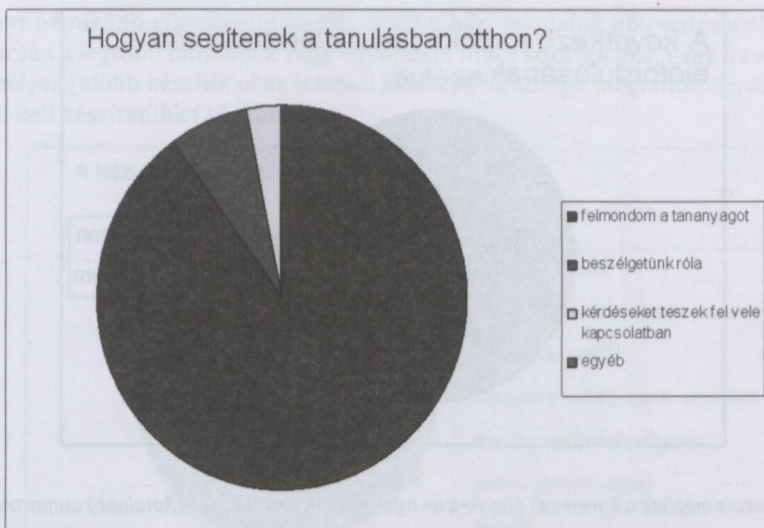
Ezen alacsony motiváltságnak köszönhető, hogy a legtöbben segítségre szorulnak a kérdéses tantárgyakkal kapcsolatban (5. ábra), hetente akár több alkalommal is (5. ábra).

5. ábra

A tanulásban nyújtott segítség rendszeressége

A segítségkérés során mindkét osztály tagjai azonban csupán csak a tananyag felmondására koncentrálnak (6. ábra).

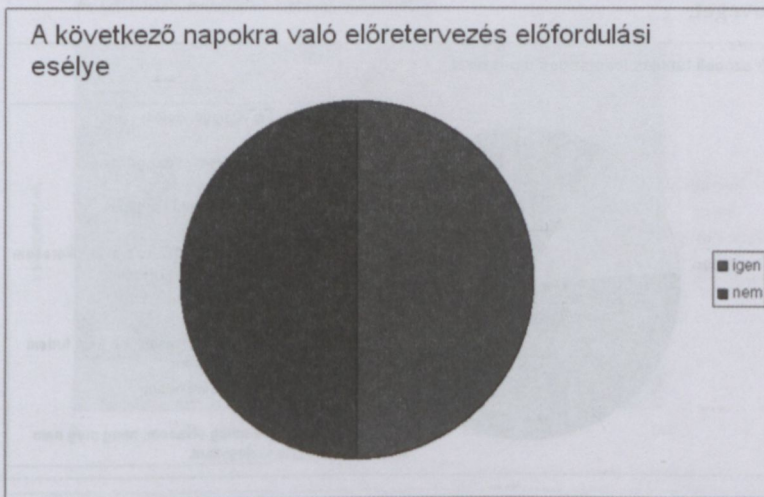

6. ábra

A tanulásban nyújtott segítség formái

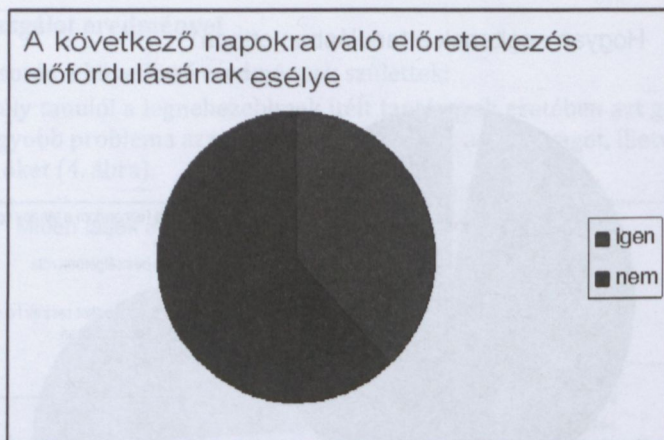
Számos olyan tanuló is van azonban az osztályban, aki azt gondolja, hogy nem kell segítséget kapnia, hisz önmaga is elég hatékony módszerrel képes tanulni (5. ábra). Meglepő ugyanakkor, hogy a két eltérő korú közösség között nincs különbség, eredményeikkel rendre ugyanazokat a válaszelemeket hangsúlyozzák (4–6. ábra).

- 2) A tanulók felénél megvalósul az előretervezés folyamata. Itt tapasztalhatunk némi eltérést a két osztály között (7–8. ábra), hisz az idősebb közösségi csoport jobban ügyel erre (7. ábra), mint a fiatalabbik (8. ábra). Ez ugyanakkor valószínűleg összefüggésben van azzal, hogy a hétköznapokban is többet tanulnak (9. ábra).

7. ábra

Tervezés megléte a következő napokra a magyar–francia két tanítási nyelvű (idősebb) csoportnál

8. ábra

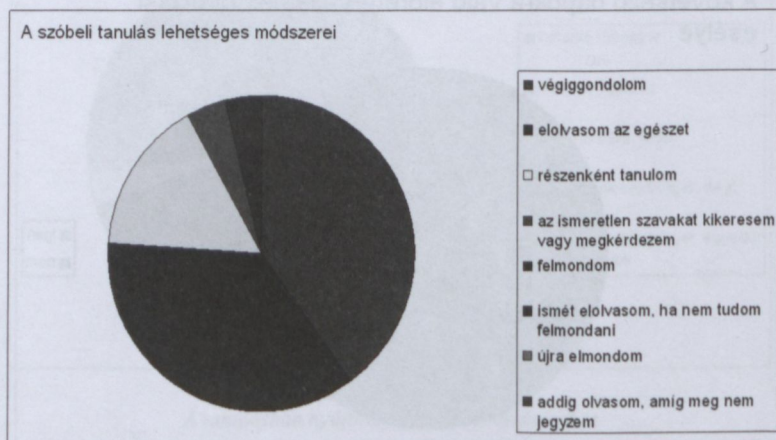
Tervezés megléte a következő napokra az informatikai orientációjú (fiatalabb) csoportnál

Tanulás beosztása	Magyar-francia két tanítási nyelvű (idősebb) csoportnál	Informatika orientációjú (fiatalabb) csoportnál
Hétköznap	3 óra 0 perc	2 óra 30 perc
Szombat	1 óra 30 perc	2 óra 15 perc
Vasárnap	2 óra 0 perc	2 óra 15 perc

9. ábra

A tanulási idő beosztása a vizsgált osztályok esetében

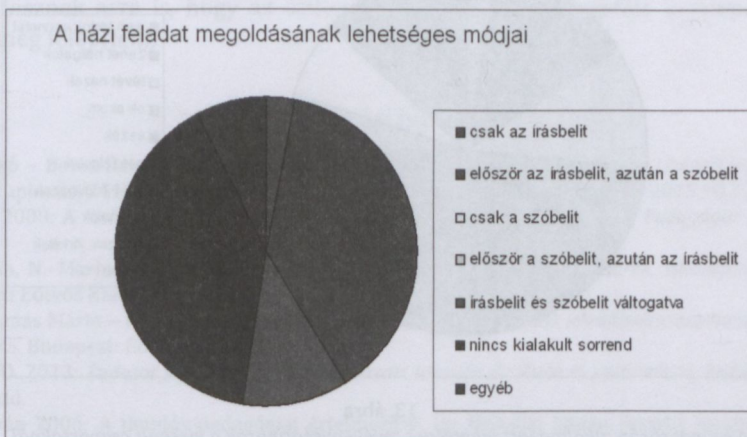
A szóbeli feladatok tekintetében (10. ábra) mindkét osztály hatékony tanulási stratégiákat alkalmaz, vagyis a legtöbben először végiggondolják a tananyagot, illetve elolvassák az adott szöveget.

10. ábra

A tanulási idő beosztása

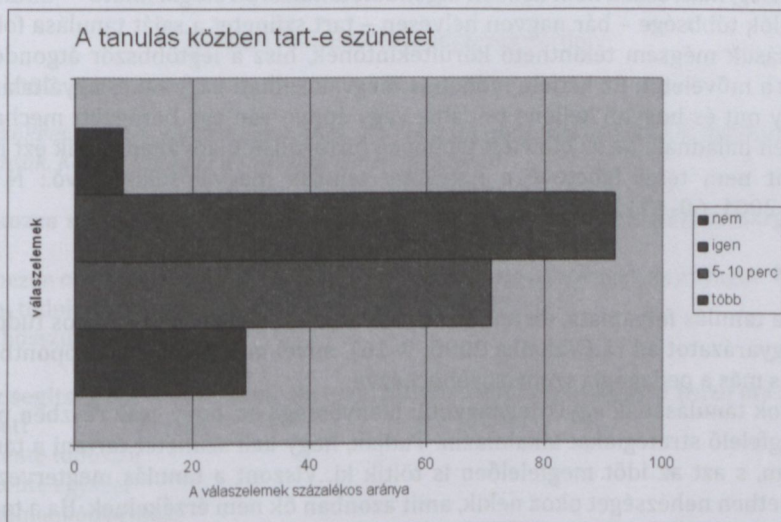
Ez viszont némiképp ellentmond annak, hogy a házi feladatok elkészítésének megtervezése kapcsán a legtöbb tanulóknak vagy egyáltalán nincs koncepciója, vagy ha van is, akkor az sem helyes (előbb készítik el az írásbeli feleletet, minthogy megtanulnák, azt, ami alapján ezt el kell készíteniük (11. ábra).

11. ábra

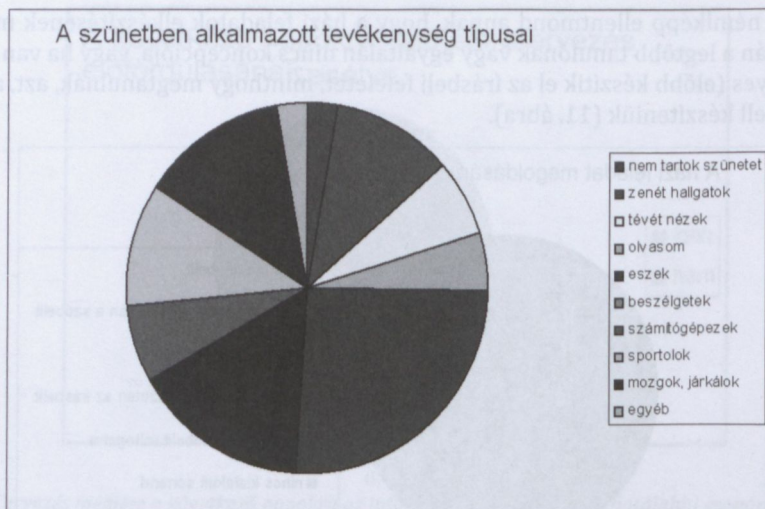
A házi feladat megoldásának lehetséges módjai

- 3) A diákok a tanulási idejükbe igyekeznek mindig valamilyen szünetet beiktatni (12. ábra). Ez egyöntetűen igazolható mindkét diákcsoporthnál, s a kettő közösség között nem tapasztalható eltérés. A legtöbben azonban csak minimális szünetet tartanak (5–10 perc), ezt azonban pihentető módon igyekeznek eltölteni (13. ábra), s általában vagy zenét hallgatnak, vagy beszélgetnek. Ezen szempont szerint sincsen különbség a két osztály között.

12. ábra

A szünet megléte a vizsgált csoportoknál

13. ábra

A szünet során alkalmazott lehetséges tevékenységtípusok a vizsgált csoportoknál

Következtetések

Az elvégzett empirikus kutatás eredményei alapján elmondható, hogy a diákok nagy részének, valamelyik tantárggyal kapcsolatban vannak problémái, melyek kezelését, egyéb más forrásból igyekeznek pótolni. Ez egyrészt pozitívnak mondható, hisz, ha tudja, hogy valamilyen területen hiányossága van, akkor megpróbál azon segíteni. A gond ezzel csupán az, hogyha nem is motivált a tananyag megértésében, akkor nem biztos, hogy hatékony lesz az a heti több óra, amit pluszban az adott tantárggyal foglalkozik, egyrészt az érdektelenség, másrészt a nem kellően átgondolt tanulási stratégia miatt.

A tanulók többsége – bár nagyon helyesen – tart szünetet a saját tanulása folyamatában, tanulásuk mégsem tekinthető körültekintőnek, hisz a legtöbbször átgondolatlanul végzik ezt a műveletet. Ez kétféle módon is megvalósulhat: vagy nincs egyáltalán tervük arról, hogy mit és hogyan kellene csinálni, vagy éppen van egy berögzött mechanizmus, ami mentén haladnak, de az elméleti tananyag birtokának hiányában teszik ezt meg, ami így megint nem teszi lehetővé a hatékony tanulás megvalósulását (vö.: N. Kollár-Martonné 2001: 60–61).

Összegzés

Nemcsak a tanulás folyamata, de annak értelmezése is sokrétű, hisz számos tudományág eltérő magyarázatot ad rá (Nahalka 2006: 9–16), mivel más kerül a középpontba a pszichológia és más a pedagógia szemszögéből nézve.

A diákok tanulásának egyik legnagyobb hiányossága az, hogy csak részben próbálják meg a megfelelő stratégiákat alkalmazni. Tudják, hogy kell szünetet tartani a tanulás folyamatában, s azt az időt megfelelően is töltik ki. Viszont a tanulás megtervezése már számos esetben nehézséget okoz nekik, amit azonban ők nem érzékelnek. Ha a tanulás folyamatában alacsony a megtervezettség foka, akkor kevésbé jellemző rájuk az önszabá-

lyozott tanulás, vagyis a tanulási módszereik kevésbé lesznek hatékonyabbak (D. Molnár 2013: 74–116).

A tanulók tanulását minden esetben lehet, és kell is segíteni. Megvalósulhat ez különböző tréningek, de egy-egy órába beintegrált szövegértési feladat kapcsán, ami által rávehetőek lesznek arra is, hogy az otthoni tanulásukat már másféle koncepció alapján próbálják meg felépíteni.

IRODALOM

- Borbély Anikó – Botos Réka – Turcsik Katalin 2011: Tanulásmódszertan 1 [http://www.oveges.hu/wp-content/uploads/2013/01/TanModszertan_I_blokk/5.TanulasiSzokasok.pdf – 2015.10.22]
- Csapó Benő 2000: A tantárgyakkal kapcsolatos attitűdök összefüggései. *Magyar Pedagógia* 100., 3. 346–366.
- Kollár Katalin, N.–Martonné Tamás Márta 2001: *Tanulási szokások és módszerek. Iskolapszichológia* 25. Budapest: Eötvös Kiadó.
- Martonné Tamás Márta – N. Kollár Katalin 2001: *A tanulók életmódjának kérdőíves vizsgálata. Iskolapszichológia* 25. Budapest: Eötvös Kiadó.
- Molnár Éva, D. 2013: *Tudatos fejlődés. Az önszabályozott tanulás elmélete és gyakorlata.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Nahalka István 2006: A tanulás pedagógiai értelmezése. In: Nahalka István (szerk) *Hatékony Tanulás. A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése.* Budapest: ELTE-PPK, Neveléstudományi intézet. 9–19.
- Rabi Ferencné Perényi Szilvia 2008: *Tanulni tanulok. Tanulásmódszertan 10-12 éves tanulók számára.* Budapest: Csanádi Árpád Általános Iskola és Gimnázium.
- Tóthné Kosztin Beáta 2011: *Egy kísérleti oktatási módszer hatásai a természettudományos fogalmi fejlődésre, problémamegoldásra és más pszichológiai tényezőkre.* Phd-értekezés, Debreceni Egyetem [https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/118268/T%C3%B3thn%C3%A9%20Kosztin_Be%C3%A1ta_%C3%A9rtekez%C3%A9s-t.pdf?sequence=5&isAllowed=y – 2015. 07. 09.]

MELLÉKLETEK

1. melléklet:

Tanulási szokások és módszerek kérdőív

Nemed: 1. fiú 2. lány

Korod:

Osztály:

A következőkben egy pár kérdést fogsz látni, melyek a tanulási szokásaiddal és módszereiddel kapcsolatosak. Kérlek, töltsd ki a rád legjellemzőbb módon!

1) Mi okozza számodra a nehézséget az általad legnehezebbnek ítélt tantárgyak kapcsán?

a) nehezen olvasom el	b) nem értem a szöveget, az anyagot
c) nem tudok odafigyelni	d) nem érdekel
e) túl hosszúak a leckék	

2) Kapsz segítséget a tanulásban? Ha igen, milyen rendszerességgel? Húzd alá a legjellemzőbbet!

- a) hetente többször
- b) hetente egyszer
- c) alkalmanként, ritkán
- d) nem kapok segítséget, de jó lenne
- e) nem kapok segítséget, egyedül is boldogulok.

3) Hogyan készíted el a házi feladatot? Húzd alá a rád jellemzőt!

- a) csak az írásbelit
- b) először az írásbelit, azután a szóbelit
- c) csak a szóbelit
- d) először a szóbelit, azután az írásbelit
- e) írásbelit és a szóbelit váltogatva
- f) nincs kialakult sorrend
- g) egyéb, éspedig:

4) Szoktál-e előre a következő napokra is tanulni? Igen – nem**5) Jelöld meg azokat a módszereket, amelyeket alkalmazol a szóbeli tanulás során!
Többet is aláhúzhatsz!**

- a) Végiggondolom
- b) Elolvasom az egészet
- c) Részenként tanulom
- d) Az ismeretlen szavakat kikeresem vagy megkérdem
- e) Felmondom
- f) Ismét elolvasom, ha nem tudom felmondani
- g) Újra elmondom
- h) Addig olvasom, amíg meg nem jegyzem

6) Szoktál-e szünetet tartani tanulás közben? Húzd alá a megfelelő választ!

- a) nem
- b) igen: 5–10 perc / többet

7) Mit szoktál a tanulás közben tartott szünetekben csinálni? Többet is aláhúzhatsz!

- a) nem tartok szünetet
- b) zenét hallgatok
- c) tévét nézek
- d) olvasok
- e) eszek
- f) beszélgetek
- g) számítógépezek
- h) sportolok
- i) mozgok, járkálok
- j) egyéb, éspedig:.....

Felhasznált irodalom

N. Kollár Katalin – Martonné Tamás Márta 2001: *Tanulási szokások és módszerek. Iskola-pszichológia 25.* Budapest: Eötvös Kiadó.

2. melléklet:

Életmód kérdőív

Nemed: 1. fiú 2. lány

Korod:

Osztály:

Az alábbiakban a tanulási életviteleddel kapcsolatban látsz majd kérdéseket. Válaszolj mindegyikre értelemszerűen!

1) Hétköznap délután hány órát töltesz általában tanulással (óra; perc)?.....

2) Hány órát töltesz tanulással...

- a) szombaton?
- b) vasárnap?

3) Hogyan segítenek a tanulásban?

- a) felmondom a tananyagot
- b) beszélgetünk róla
- c) kérdéseket tesz fel veled kapcsolatban
- d) egyéb, éspedig:.....

Felhasznált irodalom

Martonné Tamás Márta – N. Kollár Katalin 2001: *A tanulók életmódjának kérdőíves vizsgálata. Iskolapszichológia 25.* Budapest: Eötvös Kiadó.

The examination of home learning habits and methods at high-school students

Nowadays learning has become increasingly important because it is vital not only in the education system but in the labor market as well (D. Molnár 2013:21–38).

We know numberless forms of learning, and several literatures examine both theoretical or practical aspects of the topic.

This study focuses on the specificity of the home learning by the surveys called Learning habits and methods (N. Kollár–Martonné 2001: 64–66) and The lifestyle (Martonné–N. Kollár 2001: 46–50). The questionnaires were filled by two different groups of 10th graders. One part of the questions was about the problems they have with the most difficult subjects and the ways how they deal with them. The other part of the questions was about learning-time management.

The answers reveal that most of the students are trying to improve their weaknesses encountered during the learning process. The endeavor for self-improvement is positive but in the same time the methods of it are rather inconsistent.

It is possible and also important to assist the students in learning because self-regulated learning is less typical among them if the learning process is not well structured (D. Molnár 2013: 74–116). The efficient learning can be carried out by different trainings or certain reading comprehensions integrated into lessons. In this way students can be motivated to build up their home learning methods based on different concepts, and to follow up their own improvements.